

Almanya'ya İşçi Göçü Sonrasında Ortaya Çıkan Disco-Folk Olgusu ve Derdiyoklar Müzik Grubu

Necdet KURT *

Özet

1961 yılında Almanya'ya başlayan işgücü göçü ile Anadolu'dan çok sayıda insan bu ülkeye çalışmaya gitmiştir. Belli bir zaman sonra dili, dini, yemekleri her şeyi farklı, kendilerine ait olmayan bir kültür ve coğrafyada yaşamının zorluklarıyla yüzleştiler. İlk zamanlar birçok ihtiyaçlarını güçlüklerle karşıladılar. Göçmen gruplarının hepsi de yakınlarını, anılarını, yaşadıkları topraklarını geride bırakmış ve yeni bir yaşama başlangıç yapmışlardı. Başka bir deyişle ilk göçmen topluluklarındaki herkes adeta bir kader birliği yapmıştı. Göçün yarattığı ortak travma, göçmenler arasında fikir ayrılıkları olsa da en azından uzunca bir süre yan yana durmalarını sağlamıştı. Bu nedenle göçmen topluluklarındaki herhangi bir kişinin başarısı, inanç veya görüşleri farklı olsa bile genellikle bu durum gözetilmeden tüm topluluk tarafından sahiplenildi. Göçmen işçilerin içinden çıkan bir müzik gurubu da diğer göçmenler için psiko-sosyal destek noktası oluşturdu.

Makalenin konusu 1960'lı yıllarda başlayan işgücü göçüyle Almanya'ya yerleşen göçmenlerin içinden çıkan, 1973'te kurulup 1986'da dağılan iki kişilik bir müzik

* Halkbilim Uzmanı – Araştırmacı Yazar. egecaddesi@hotmail.com

gurubunun macerasıyla, Almanya'da yaşayan göçmen toplumunun Derdiyoklar müzik grubuna ve müziğine bakışıdır. Araştırmanın temel verilerini 1989-90 yıllarında yaşadığım Avusturya ve pandemi öncesine kadar başta Almanya olmak üzere zaman zaman gidip geldiğim Hollanda, Belçika vb. ülkelerde yaşayan çoğu birinci, ikinci ve üçüncü kuşak göçmenler üzerindeki gözlemler, konuyla ilgili Avusturya, İsviçre, Almanya'da yazdığım alan notları, görüşmeler ve göç sonucu oluşan sosyolojik yalnızlaşma ile ilgili kaynak okumaları oluşturmaktadır.

Anabtar Kelimeler: Almanya'ya İşgücü Göçü, Göçmen Müziği, Derdiyoklar İkili, Disco-Folk.

The Disco-Folk Case After Labor Migration to Germany and Derdiyok Music Band

Abstract

With the labor migration to Germany that started in 1961, many people went to work in this country. After a certain time, they faced the difficulties of living in a culture and geography that did not belong to them, with a different language, religion, and food. In the early days, they barely met most of their needs. All of the immigrant groups had left their relatives, memories, and homelands behind and stepped into a new life. In other words, all individuals in the first immigrant groups had a union of destiny. Even there are exceptions, this trauma at least made it possible for immigrants to stay together against their differences for quite a long time. Therefore, the success of any person in immigrant communities, even if their beliefs or opinions differed, was generally owned by the whole community regardless of this situation. A music group that emerged from among the migrant workers also created a psychosocial support point for other immigrants.

The subject of this article is the view of the immigrant community to this music group and its music with the adventure of a two-person music group that emerged from the immigrants who settled in Germany with the labor

migration that started in the 1960s, which was founded in 1973 and dissolved in 1986. The basic data of the study are Austria, where I lived in 1989-90, and the Netherlands, Belgium, etc., where I went from time to time, especially Germany until before the pandemic. Observations on most first, second and third generation immigrants living in countries, fieldwork notes I have made in Austria, Switzerland, Germany on the subject, interviews and readings about the sociological isolation resulting from immigration.

Keywords: Labor Migration to Germany, Immigrant Music, Derdiyoklar, Disco-Folk.

Giriş

“Göç” denildiğinde belki sadece herhangi bir yerden başka bir yere gitmek akla gelebilir. Ancak geri planına dikkatle bakıldığında göç olgusunun sadece fiziki bir hareket olmadığı, psikolojiden sosyolojiye, kültürden alışkanlıklara, hatta yaşam tarzlarının kökten değişmesine kadar birçok konuyu içinde barındıran, adeta çok bilinmeyenli bir denklem gibi olduğu anlaşılmaktadır. Göç olgusunu oluş şekline göre “zorunlu göçler, gönüllü göçler, iç göç, dış göç” gibi kategorilere ayırmak mümkündür. Osmanlı'nın Ermenilere 1915'te uyguladığı tehcir, 1922-24 arası Anadolu'daki Rumlarla, Yunanistan'daki Türklerin karşılıklı değişimini içeren mübadele ve zaman zaman da kendi tebaası olan Türklere uyguladığı iskân politikaları gibi göçler zorunlu göçlere örnektir. Yine bunların yanında Balkan savaşları ve Kafkasya'daki savaşlar nedeniyle Anadolu topraklarına yapılan göçler, zorunlu göçlere örnek gösterilebilir. Dünyanın birçok yerinde benzer göçler olmuştur, halen de olmaktadır. Daha iyi koşullarda yaşamak veya daha iyi bir gelir elde edebilmek için köyden kente göç ya da aynı nedenlerle diğer ülkelere işgücü göçü de gönüllü göçlere örnek gösterilebilir. Bunların dışında eğitim, memuriyet vb. şeklinde bireysel veya aile bazında göçler olsa da bizim konumuz olan göçler toplu yapılan göçlerdir. Coğrafi anlamda, gruplar veya bireysel olarak mevcut siyasal sınırlar içindeyse “iç göç”, siyasal sınırlar dışına ise “dış göç” olarak sınıflandırmak mümkündür.

Göçler, büyük veya küçük gruplar halinde ister toplu veya ferdi isterse zorunlu veya gönüllü olarak gerçekleşmiş olsun, her göçün mutlaka zorlukları vardır. Göç olgusunun ve göçlerin tarihsel sürecine baktığımızda, insan topluluklarının sosyalleşmeye başladığı dönemden beri farklı nedenlerle çeşitli göç türleri olduğu ve göçlerin devam ettiği bilinmektedir. Eski

zamanlardan beri avlanma, yiyecek ve su bulma, tabii afetler, kuraklık, iklim değişiklikleri, yeni topraklar keşfetme, zorunlu iskân, savaşlar vb. nedenlerle yapılan göçler, artık genel anlamda küreselleşme ve buna bağlı nedenlerle, özel anlamda ise ekonomik nedenler başta olmak üzere birçok nedenlerle meydana gelmektedir. Göçlerin doğal sonucu olarak zaman içerisinde oluşan toplumsal ve bireysel bazda yalnızlaşmalar yaşanmakta, sosyolojik ve psikolojik önlemler alınmadığında bazen travma boyutuna ulaşabilmektedir. Göçmenlerde görülen en yoğun duygulardan biri, yeni bir yaşama başladığı bölge veya ülkedeki kültürel değerler ile kendi kültürel değerleri arasındaki iç çatışmadır. Bu durum bazen birçok alışkanlığın temelden değişmesine de neden olabilmektedir.

Almanya'ya İlk Göç ve Göçmen Psikolojisi

Türklerin Almanya'ya göçmen işçi olarak serüveni, 1957'de 12 kişilik sanatkar grubunun Almanya'ya gitmesi ile başlamıştır (Genel, 2013: 306). Bunu çok sayıda başka işçilerin de izlemesi üzerine Almanya'ya gidişi resmen örgütleyebilmek amacıyla 31 Ekim 1961'de imzalanan "Türk-Alman İşçi Mübadele Anlaşması" ile ülkeler arasında yasal bir statü kazanmıştır (Seçkin, 2018: 4). Misafir işçi statüsüyle ilk giden göçmenlerin birdenbire kendilerini işçi olarak bulduğu ve konuşulan dilin, dini inançların, caddelerin, sokakların, araçların, havanın, suyun, ekmeğin, yemeklerin, tatların, kokuların, insanların, kısacası her şeyin değişik olduğu bir ülkeye alışmaları çok kolay olmamış ve birçok sorunları da beraberinde getirmiştir. Göçmenler ister gönüllü ister zorunlu göç olsun, gittikleri yerlerde yabancılaşma ve izolasyon sonucunda kimliklerini kaybetme duygusuyla yüzleşirler. Bunun doğal sonucu olarak da göçten önce yaşanan yerdeki, önemsiz veya dikkate değer bulunmayan dini ya da kültürel birçok değer, bilinçaltında değerli hale gelerek ön plana çıktığı gözlemlenmiştir.

Çelik'in tespitlerine göre (2008: 113),

Göçmenlerde yabancı bir kültürle karşılaşmadan doğan tedirginlik ve kaygıyla birlikte, daha çok sosyal, ekonomik ve politik dışlanmışlık algılamasının etkisiyle güçlenir. Üstelik bu kenara itilmişlik, ezilmişlik ve mağduriyet algılaması çoğu zaman göçmenlerin marjinal, radikal kimliklere yaslanmasının öncelikli nedenini oluşturur.

Avrupa'da Türk göçmenlerin kimlik ve dinle ilgili sorunları üzerine yapılan araştırmalarda, yabancı bir ülkede yaşanan mağduriyet ve kültürel şokların, yalnızlık ve dışlanmışlık duygusunun göçmenleri kimlik ve sığınma konusunda arayışa yönelttiğini ortaya çıkarmıştır (Çelik, 2008: 105-142). Burada dini faaliyetlerin, içinde bulunulan durumla baş etme ve yalnızlaşmaya karşı

bilinçaltı koruyucu bir gu olduğu ortadadır. Örneğin; Türkiye'den Avrupa'ya ilk giden birinci kuŇak gocu menlerden, kendi memleketlerinde herhangi bir dini cemaate sempati duymayan ya da ibadetlerini önemsemeyen bazılarının, gocu ten sonra yoėunlaŇan aidiyet duygusu ile dini cemaatlerin yapılanmasında rol aldıkları ya da kendilerine yakın buldukları bir dini oluŇuma yakınlaŇtıkları goru lmuŇtur. Yine ilerleyen zamanlarda çocuklarının kültürel yabancılaŇmasından korkarak kuk yaŇta din eğitimi aldırmaya baŇladıkları çok sık goru len bir durumdur. Mevcut durum sadece Türklere ait bir durum değil genel insan psikolojisine ait bir durumdur. 2017 yılında 57 yaŇ zeri Romanyalı gocu menler üzerinde yapılan bir araŇtırmaya gore 30 yıl veya 1 yıl önce gocu etmiŇ olsalar dahi kiliseye gitmelerinin yalnızlık duygularına engel olduğu ortaya ıkmıŇtır (Ciobanu ve Fokkema, 2017: 199-217).

Almanya'ya “Gastarbeiter” diğer bir deyiŇle misafir iŇçi olarak ilk giden Türk iŇilerinin neredeyse tamamı kırsal bogelerden giden vasıfsız iŇi niteliğindeydi. İlk giden erkeklerin çoğunluğu evli olmasına rağmen ailelerini daha sonra gotrmek üzere Türkiye'de bıraktılar ve uzun süre topluca “Heim” denilen iŇi koėuŇlarında kaldılar. Tuvalet ve mutfakları ortak kullandılar. Dil bilmedikleri için en kuk ihtiyaçlarını bile aktarmakta güçlükler çektiler. İlk baŇlarda belli bir zaman yeni hayatlarının heyecanı ve mutluluğunu yaŇasalar da feodal bir toplumdan gelip, birdenbire modern kapitalist dünya düzeninin olduğu bir ülkede yaŇamaya baŇlamakla köklerinden kopma korkusunu yaŇadılar. Hiçbiri Almanya'yı yurt edinmek için gelmemiŇti. Hemen hepsinin aklında kısa bir süre alıŇıp birikim yapmak ve geri donmek vardı. Ancak bu hiç de öyle olmadı. Birçoğu Türkiye'ye geri dondklerinde eŇitli uyum sorunları yaŇadı. Bazıları ise kısa süre sonra Almanya'ya geri dondler. Bu gruptakilerin çoğunluğu artık sadece dıŇ dünyaya değil kendi iç dünyasına da yabancılaŇmıŇ ve doğup bydğu ülke ile gocu men olduğu ülkedeki iki ayrı “ben” faktoru arasına sıkıŇarak “köksüzlük” duygunun farkına varmıŇlardı.

Bunların ana nedeni deėiŇen kültürel ve sosyal yaŇam biçimine adaptasyon sürecinin goru nmeyen sonuçlarıydı. Ayrıca yerleŇilen ülkenin dilinin ve kültürünün bilinmemesi, sadece iŇyerlerinde alıŇılıyor olunması, sosyal faaliyetlerin olmaması, yabancı dŇmanlıėı, ayrımcılık gibi olumsuzluklar gocu menlerdeki sıla özlemi ve hasret duygusu ile birleŇince kısa sürede ruh hallerine yansımıŇ psiko-sosyal olarak gerek toplumsal gerekse bireysel anlamda gocu menlerin yalnızlaŇmasına sebep olmuŇtu. Almanlar da ucuz iŇėc olarak ülkelerine davet ettikleri ve ekonomik anlamdaki kalkınmalarına büyük katkılar sunmuŇ olan Türklere kuk gord ve dıŇladı*. Der Spiegel'in

* Alman gazeteci Günter Wallraff *En Alttakiler* adlı kitabında konuyu detaylarıyla aktarmıŇtır. 1983 yılından itibaren Ali Levent Sinirlioğlu takma adı ile iki yıl boyunca aralarında Mc Donald's ve Thyssen gibi dev Ňirketlerinde bulunduğu birçok iŇ yerinde Türk iŇisi kılığında alıŇmıŇ ve konuyla ilgili Almanya ve diğer Avrupa lkelerinde ses getiren *Ganz unten (En Alttakiler)* adlı kitabı yazmıŇ 1985, yılında yayımlamıŇtır.

(1982, No.18, s.39) belirttiği bir ankete göre Almanların hemen yarısı (%48) Türkleri, diğer yabancı azınlıklardan “daha az sempatik” bulmakta ve ayrıca Pakistanlı ve siyah Afrikalılardan da “daha itici” bulmaktadırlar (Göksu, 2000: 22). Bu durum zaten yalnızlaşmış olan Türklerin, kendi dünyalarına hapsolmalarına neden oldu*.

Bunların yanında az da olsa sosyal becerileri ve öğrenme yetenekleri daha yüksek olan bir grup göçmen işçi, gerek hızlı bir şekilde dil öğrenmek gerekse buldukları sosyal ortamı kabullenerek durumu kendi lehlerine çevirmiş, birtakım eğitimler almış ve özellikle sosyal yalnızlaşma başta olmak üzere birçok problemin üstesinden gelmişlerdi. Zira, yalnızlığın genellikle kişinin yakın ve sosyal ilişki kurmadaki yetersizliği ile doğrudan ilgili olduğu aşikardır (Ernst ve Cacioppo, 1999: 1-22). Alexis de Tocqueville’in 1830’lar gibi erken bir tarihte, yalnızlığın toplumsal boyutunun da dikkate alındığı “Amerika’da Demokrasi” adlı eserinde insanlar arasında yalnızlığın çöldeki yalnızlıktan daha acımasız olduğunu söylemektedir (Svendsen, 2018: 12-13). Bu duygu o dönem göçmenlerdeki etnik kimliği ön plana çıkarıp, özünde sadece duygusal bağlarla bağlı bir “Aşkın akrabalık” hissi yarattı (Abramson, 1979: 12). Bu da göçmen topluluklarındaki yalnızlaşmayı engelleyecek bir takım sosyo-kültürel faaliyetler kendiliğinden gelişmesi için önemli bir nedendi.

1970’li yılların ortalarında Almanya’da ikinci kuşak diyebileceğimiz bir nesil ortaya çıktı ki; bu gurubun büyük çoğunluğunu Almanya’da doğanlardan ziyade, yalnız başına giden ilk göçmen işçilerin Türkiye’den getirdikleri ailelerindeki çocuklar oluşturuyordu. İlk zorlukları göğüslemiş olan ilk kuşak göçmenler az da olsa belli bir sosyal çevre ve bir miktar da maddi birikim sahibi olmuşlardı. Bu da Türkiye’den getirdikleri ailelerinin, belli düzeyde geliri olan sıcak bir yuvaya gelmeleri demektir. Ayrıca çocukların çoğunun ilk veya ortaokul çağında olması, burada okula başlamaları nedeniyle uyum ve dil öğrenmeleri ilk kuşak göçmenlerden çok daha başarılıydı. Bu çocuklar biraz daha şanslı olsalar da Almanya’ya gelişleri, beraberinde birtakım problemleri de getirmişti. Ağırlıklı olarak Türkiye’den gelen bu ikinci kuşak okullarda ve diğer sosyal çevrelerde zaman zaman ileriki yıllarda baş gösterecek ırkçılık hareketlerinin ilk aşamaları olan aşağılanma, hor görülme gibi durumlara maruz kalmak suretiyle birçok zorlukla karşılaştı. Buna rağmen gerek okulda gerek sokakta Alman oyun arkadaşları edindiler ve bir tarafları ailelerinden gelen kültürle diğer tarafları da Alman okulları ve arkadaşlarından edindikleri kültürle beslendiler. İki farklı kültür arasında kalan bazı çocuklar bu durumdan etkilenerek depresif durumlar yaşadı, ilerleyen zamanda büyük çoğunluk bu durumu atlatabilirken, sayıları az da olsa kimileri de suç ve uyuşturucu bağımlılığı da dâhil olmak üzere birçok kötü alışkanlık sahibi oldu.

* Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz. Wallraff 1985, Göksu 2000.

Berlin, Hamburg, Frankfurt gibi Ňehirlerin tren garlarında, Alman halkı ve yetkililerce sıcakkanlı ve coŇkulu bir Ňekilde karŇılanan misafir iŇiler için 8-10 yıl gibi kısa bir süre sonra koŇullar deęiŇmiŇ ve Türklerden ülkelerine dnmeleri istenmiŇti. Yavaş yavaş boy gsteren ırkçı bakıŇ ve sosyal damgalanmadan dolayı birçok gmen, yeni ülkedeki yalnızlık duygusuna aradığı psiko-sosyal desteği dini oluŇumlar ve gruplaŇmalarda bulurken, birçok gmen de ihtiyacı olan desteği anayurtlarındaki müziklerinde bulmuŇtu. Bu durum birçok Türk giriŇimciyi harekete geirmiŇ, Berlin Frankfurt gibi Ňehirler baŇta olma üzere birçok Ňehirde kaset ve plak satan iŇyerleri açılırken, yine birçok Ňehirde de müzikli programların olduğu gazinolar açılmasına sebep olmuŇtu. Bu durum Almanya'da yaŇayan gmenlerin de sosyalleŇmesi için farklı bir kapı araladı. Takip eden birkaç yıl içinde ise müzik ve ilerleyen yıllarda video yapım Ňirketleri kurulmaya ve İstanbul'daki bazı müzik Ňirketleri de Almanya'da Ňubeler amaya ve yeni Ňirketler kurmaya baŇlamıŇtı. Örneğin: 1964 yılında Almanya'nın Kln Ňehrinde faaliyete giren ve eŇitli dnemelere yayılmıŇ olarak bünyesinde Cem Karaca, İbrahim Tatlıses, Bülent Ersoy, Selda Bağcan, Zeki Müren, Derdiyoklar, BarıŇ Manço gibi birçok sanatçıyı ve grubu barındıran Türküola firması, 1974 yılında Frankfurt'ta ofis aan Uzelli Müzik firması ve daha birçok Ňirket kurulmuŇtu.

Ayrıca Türkiye'den kafiler halinde eŇitli sanatçılardan oluŇan gruplarla, neredeyse Almanya'nın her büyük Ňehrine konser turneleri düzenlenmeye baŇlanmıŇtı. Tüm bunların sonucu olarak gmenlerin anayurtlarında sadece radyolardan dinledikleri "ulaŇılmaz" dedikleri birçok sanatçıyı gazinolarda, konserlerde grebiliyor olmaları ve onların müzikleri, yeni psiko-sosyal destek noktasıyla gmenler arasında bir nevi statü oluŇturuyordu. Almanya'daki byle bir ortam aynı zamanda müzisyenlere açık bir pazar ve zgr bir ortam sağlamaktaydı. Bunun baŇlıca nedenleri; hedef kitle olan gmen iŇilerin gelmiŇ olduğu kültürel ortam, Anadolu'daki müzik alışkanlıkları ve daha nemlisi piyasaya sunulan hemen her türden müziğin tketelebileceği dert ve hasret dolu bir ortamdı.

O yıllar Türkiye'de aynı zamanda "kyden kente g" olarak adlandırılan i gnde yoğun yaŇandıęı ve İstanbul, Ankara, İzmir gibi Ňehirler baŇta olmak üzere gecekondulaŇma kültürünün yoğunluk kazandığı yıllardı. İ gler sonucu meydana gelen kültürel atıŇmanın sonuçları müzik piyasasında da etkisini gstermiŇ, "Arabesk müzik" adıyla yeni bir akım yaygınlaŇmıŇtı. Yine kylerden gelen çok sayıda aŇık da eŇitli müzik firmalarından kasetler ve plaklar çıkarmakta ve bu ürünler o kesimde oldukça rağbet grmekteydi. O dnemde müzik konusunda tutucu yayınlar yapan TRT tarafından arabesk müzik ve onu icra eden sanatçılara ambargo koyuluyor, radyo ve televizyonlara ıkartılmıyordu. Bu yasak yıllar sonra 24.12.1978 tarihinde Orhan Gencebay'ın bir yılbaŇı programına çıkması ile delinmiŇti. AŇıklar

biraz daha şanslı durumdaydı. İsmail Cem'in TRT genel müdürlüğü dönemi (1974-75) âşıkclar için en rahat dönem olsa da bu süre çok kısa kalmıştı. Hikmet Dizdaroğlu, Ümit Kaftancıoğlu ve birkaç yapımcı düzenli programlar yapıyor olsa da TRT de âşıkclarla az yer veriliyordu. Genellikle Cumhuriyet Bayramı, Ramazan ayı gibi özel günlerde ya da tek bölüm veya birkaç bölüm hâlinde yayınlanan bu programların bazıları şunlardı. "Ozanların Sazından, Ozanlarımız, Âşıkclar Bayramı (1971), Âşıkcların Dünyasından (1976), Halk Hikâyeleri" (Fidan, 2017: 147)*.

Türkiye'dekine kıyasla Almanya'nın daha özgür ve daha kazançlı bir müzik ortamı sunduğu âşıkardı. O yıllarda Anadolu'da da halk türkülerini pop tarzı okuyan sanatçı ve çeşitli müzik gruplar ortaya çıkmış, ilk başlarda oldukça yüksek perdeden tepkiler almışlardı. Bir makalesinde bu konuya değinen Nail Tan bu sanatçılara şu şekilde ağır bir eleştiri yöneltmişti. Bu da Anadolu'da bu tarz müzik yapmanın zorluğunun başka bir ifadesiydi. N. Tan makalesinde:

Son yıllarda Türk halk müziğimizin sevgi, yiğitlik ve özlem dolu türkülleri birtakım ellerde ezilip büzülüp aranjman diye piyasaya sürüldü. Bağlamamıza elektrik bağlandı, elektro bağlama oldu. Akordu değiştirildi, gitara benzetildi. Diğer taraftan gitar bağlama karışımı yeni çalgılar ortaya çıktı. Üçgen biçimli çalgılar ezgilerimizi çalar oldular. Ulu-malar, çığlıklar türkülerimizin içine girdi. Bunları yapanlar sanatçı (?) unvanıyla anılmaya başlandı. Anonim türküler bir kenara itildi, kişisel melodiler 'türkü' diye onların yerini aldı. 'Folklor sanatçıları', 'folklor yıldızları' türedi (1972: 14).

Şeklinde oldukça sert ifadeler kullanmıştı. Almanya'daki cazip ve kârlı müzik ortamı nedeniyle birçok sanatçı, müzisyen olarak Almanya'dan ikamet izni almış, birçok sanatçı da diğer çeşitli yollarla Almanya'da kalmıştı. Bu durum aynı zamanda Türkçe TV ve radyo yayınlarının, internet veya sosyal medya gibi araçların olmadığı bir zamanda göçmen işçiler için de bir sosyalleşme alanı açılması demektir.

Derdioklar Grubunun Ortaya Çıkışı ve Yeni Müzik Tarzı:

Almanya'daki bu cazip müzik ortamı 23 Ekim 1973 tarihinde iki müzisyen arkadaşın yolunu kesişirdi. Bu kişiler ikisi de Malatyalı olan ve 1970'li yılların başında Almanya'ya giden Ali Ekber Aydoğan ve 1973 yılında giden İhsan Göğercin'di. Her ikisi de Almanya'ya gelmeden önce profesyonel müzisyenlik yapıyordu. İhsan Göğercin 1967 yılında Coşkun Plak ve Palandöken

* TRT televizyonlarında yayınlanan âşık programları ve âşıkcların medyayla ilişkisiyle ilgili geniş bilgi için bkz. (Fidan, 2017).

Plak şirketlerinde, Ali Ekber Aydoğan ise 1972 yılında Türkiye’de Derdiyok Ali ismiyle “Köy Destanı ve Başlık Parası” adlı ilk 45’lik plak yapmışlardı. O yıllarda Almanya’da sıkça düzenlenen konser turneleriyle birlikte çeşitli şehirlerde Ali ve İhsan olarak iki kişi birlikte sahneye çıkmaya başladılar. Âşık Zamanî, Mehmet Koç, Abuzer Karakoç, Âşık Mahzuni Şerif, Kul Ahmet, Nesimi Çimen, İsmail İpek ve daha birçok sanatçıyla çok sayıda turneye katıldılar. 1974 yılındaki bir konser sonrası bir muhabbette Âşık Mahzuni Şerif, seyirciye verdikleri enerjiden ve Ali Ekber Aydoğan’ın “Derdiyok Ali” olarak bilinmesinden olsa gerek Ali ve İhsan için, “Baksana, bunların derdiyok” demesi üzerine “Derdiyoklar ikilisi” olarak anılmaya başladılar.

İlk başlarda Elektro bağlama, elektro gitar, bateri ve klavye’den oluşan orkestraya, daha sonra tar, cura bağlama gibi sazlar da eklemişlerdi. Gerek sahnedeki hareketleri ve sahne kıyafetleri, gerekse kullandıkları enstrümanlar ve icra tarzları ile diğer sanatçılardan farklı bir tarz oluşturmuşlardı. Örneğin; kendi anlatımlarından hareketle Özyay Gönülüm’ün üç kollu “Yaren” sazından bir yıl önce, 1975 yılında projesini kendilerinin çizdiği üç kollu elektro bağlama yaptırmışlardı.

Görsel 1: Derdiyoklar ve Özyay Gönülüm

Görsel 2: Derdiyoklar’a ait bir plak

Görsel 3: Üç kollü saz ve gitar şeklindeki sazlar

Görsel 4: 1983 Yılından Bir Kaset Kapağı

Çok kısa bir zamanda göçmen toplumunun dikkatlerini üzerlerine çekmeyi başarmışlardı. Sahnede iki kişiydiler zaman zaman enstrümanları dönüşümlü çalıyorlardı, elektro bağlamanın yanı sıra elektro gitar, org ve bateri gibi batı sazları kullanıyor olmalarına rağmen Anadolu'nun yanık türkülerini söylüyor, konser veya düğünlerde halaylarla izleyicileri coşturuyorlardı. Ancak yapılan bu tarz müziğin bir adı yoktu. Zira bateriyle yapılan bir pop tarzı introdandan sonra, elektro bağlama ile yanık bir Arguvan ağzı uzun havaya giriliyor veya aynı şekilde elektro gitarla yapılan bir introdandan sonra coşturucu bir halay çalıyorlardı.

Kısa bir süre sonra ilk albümlerini Türküola firmasından çıkardılar. Gerçek tarzları ve icra ettikleri müzikteki tezatlık nedeniyle herhangi bir tanıma uymayan bu müzik tarzı için Türküola plak şirketi sahibi Yılmaz Asöcal tarafından "Disco-Folk" diye bir terim ortaya atılarak, albümün kapağına "Disco-Folk" şeklinde bir ibare düşüldü. İlk albümlerindeki söz ve müziği Âşık Zamanî'ye ait olan "Leylo" adlı türkü ile öyle bir çıkış yakalamışlardı ki artık Almanya'nın her yerinde isimleri duyulmaya başlanmış, konserler, gazino ve düğün programları peş peşe gelmeye başlamıştı. Öyle ki; o yıllarda doğan birçok kız çocuğuna "Leylo" adı verilmişti. Düğünlerinde Derdiyoklar gurubunun olması, düğün yapanlar için adeta bir prestij meselesi haline gelmişti. Çünkü çok fazla sosyal ortamın bulunmadığı bir dönemde, düğünler de bir nevi sosyalleşme alanlarıydı. Bu nedenle düğün yapacak olan bazı aileler düğünlerini onların boş olduğu zamanlara ayarlıyordu. Bu durum bir anlamda göçmen bilinçaltı kimlik arayışlarının da bir yansımasıydı.

Zaman zaman türkülerinde gurbetçi göçmenlerin annesi, babası-kardeşi, amcası, dayısı olup

"Doymadın mı şu Alman'ın eline

Artık yeter kara gozlm durma gel”

Ňeklinde seslenerek onların içindeki yaralara parmak basmıŇlar ve benzer her türkü sonrası gocu menlerin nazarındaki yerlerini biraz daha pekiŇtirmiŇlerdi. Yine “Emine” adlı türkülerinde de gocu menler arasındaki baŇlık parasını eleŇtirerek çoğunluğu kırsal kesimden gelen gocu men toplumu arasında bir farkındalık saęlamıŇlardı. Zaman zaman “Lieber Gabi” adlı türkülerinde olduğu gibi yarı Almanca yarı Türkçe sozler okuyorlar, birçok eserin arasında ya da sonunda gitar veya bağlama ile doğaçlama, caz nağmeleriyle final yapıyorlardı. Bazı türkülerinde gocu men iŇilerin yaŇadıkları yabancı dŇmanlıęı, gurbetlik, hasretlik gibi sorunlara değiniyorlardı. Zaten halk yaratıları ve kültür ürünleri sosyal çevrelerindeki Ňartlara gore doğarlar. Bir yerden baŇka bir yere taŇınabilme, karŇılaŇtıkları kültürle etkileŇime geçip yeniden doğabilme veya farklı Ňekiller olarak yeniden yaratılabilme zelliklerine sahiptirler (Korkmaz, 2017: 438). Derdiyoklar’ ın yaptıkları sozel ve müzikal varyasyonlar zaman zaman kimlik bunalımı yaŇayan o kuŇak gocu menler için bir anlamda psiko-sosyal destek de sağlıyordu. Zira kendileri gibi gocu men olan birileri televizyonlarda izledikleri Alman müzisyenlerin kullandığı gitar, bateri vb. aletlerle mzık yapıyorlar ama türkü sozlyorlardı. Onlar gibi mzık yapmaya zenen, Alman ve Türk kültürüyle bymŇ olan gocu men çocukları için de bir ıkıŇ noktasıydı. Bireysel olarak Almanya, Fransa, Hollanda, İtalya gibi ülkelerde mzık festivallerine katılıyorlar, eŇitli ülkelere konserlere gidiyorlar, zaman zaman da yabancı ülkelerin televizyon kanallarına mülakatlar veriyorlardı. Tüm bunlar onların hayranları olan gocu menler için bir gurur ve destek noktası oluŇturuyordu. BaŇka bir deyiŇle sanatsal açıdan gocu menlerin büyük çoğunluğunu temsil ediyorlardı.

Bazen sahnede türkü sozlerken ortam birdenbire adeta bir tiyatro havasına bürünüyor, salon tiyatro-operet karıŇımı gorntlere sahne oluyordu. Sozleri Dadaloğlu’na ait olan Muharrem Ertay’ın havalandırdığı “Kalktı gocu eyledi AvŇar elleri” adlı eseri ve Erzurumlu AŇık Reyhani’ye ait “Yaz gazeteci” adlı türküleri adeta oratoryo haline getirmiŇler ve Almanlar tarafından da ilgiyle takip edilen bir konuma gelmiŇlerdi. Derdiyoklar grubu yeleri Ali Ekber Aydoğan ve İhsan Goğercin’in ayrı ayrı anlatımlarına gore Cem Karaca 1980’li yılların baŇlarında Stuttgart’daki bir konserlerini izlemeye gelmiŇ ve Kalktı gocu eyledi AvŇar elleri adlı türküyü dinledikten sonra, kendisini konsere davet eden organizatörlere dudaklarını ısırarak “vay be” diyerek beğenisini ve hayranlığını dile getirmiŇti (Ali Ekber Aydoğan, İhsan Goğercin, ayrı ayrı yapılan kiŇisel goruŇme, 01 Mart 2021).

Artık her inanç kesiminden ve her siyasi goruŇten hemen her gocu menin arabasında en az bir Derdiyoklar kaseti vardı. Evlerde iŇyerlerinde dinleniyor, birçok radyo ve TV programına konuk oluyorlardı. Tüm bunlar sadece Almanya’da değil Fransa, Hollanda, İŇvire gibi Türk gocu men iŇilerin

bulunduğu ülkelerde varlıklarını kabul ettirmekte güçlük çeken, zaman zaman hor görülerek aşağılanan, ırkçı politikalara maruz kalan tüm göçmenler için bir destek ve temsil noktası oluşturmaktaydı. İlerleyen zamanlarda Almanya, Fransa gibi ülkelerde Derdiyoklar'dan cesaret ve ilham alan genç müzisyenler ortaya çıkmış ve Almanya'da *Derdiçoklar*, *Akbbabalar*, *Yurtseven Kardeşler*, *Aygüller*, *Grup Öksüzler*, Fransa'da *Grup Merhabalar* gibi daha çok sayıda müzik grupları kurulmuştu (Adil Özata, kişisel görüşme, 01 Mart 2020). Derdiyoklar'ın "İsyan etmek boşuna (Emine), Türkülerle gömün beni, Dam üstünde uzun uzun bacalar, Çayın ortasında yılgın adası, Bu nedir" gibi türkülerini; İbrahim Tatlıses, Güler Duman, Belkıs Akkale, Sabahat Akkiraz ve daha birçok ünlü sanatçı ünlü sanatçı kendi albümlerinde okumuştur.

Sonuç

Avrupa'ya başlayan işçi göçüyle birlikte Almanya'ya giden on binlerce insan, dilini ve kültürünü hiç bilmedikleri bir ülkede tüm zorluklara rağmen kendilerine ait bir yaşam kültürü oluşturdular. On yıl gibi kısa bir sürede Türk yemekleri satan restoranlar, kahvehaneler, müzikli gazinolar ve daha birçok işyeri ile çeşitli müzik grupları ortaya çıktı. Bu grupların içerisinde 1973 yılında Ali ve İhsan adıyla sahneye çıkan ve bir yıl sonra "Derdiyoklar İkilişi" olarak isim alan grup gerek tarz gerekse farklı enstrümanlarla müzik icrası bakımından kısa sürede varlığından söz ettirdi ve her kesimden dinleyiciye ulaştı. 1970'li yıllarda Türkiye'de de benzer enstrümanları kullanarak müzik yapan Moğollar, Kurtalan Expressi ve Barış Manço, Cem Karaca, Erkin Koray gibi birçok sanatçı ve müzik grupları vardı. Bu sanatçılar zaman zaman orkestralarında bağlama gibi sazlara yer verseler ve halk türkülerini çalıp söyleseler de göçmenlere hitap eden Derdiyoklar'ın tarzları ve hedef kitleleri tamamen farklıydı. Kendileri gibi gurbetçi olan, özlem ve hasretlik duygunu iliklerine kadar hisseden ve büyük çoğunluğu taşradan gelen göçmen topluluğuna hitap ediyor, adeta onların gönül dili ile duygularına tercümanlık ediyorlardı. Kullandıkları müzik aletleri batı müziği aletleri olsa da bu aletlerle Anadolu türkülerini çalıp söylüyorlardı. Hatta öyle ki çaldıkları elektro bağlamayı elektro gitara benzetmişlerdi. Ve icra ettikleri müzik tarzına, o güne kadar olmayan bir isim tanımlaması ile "Disco-folk" demişlerdi.

Derdiyoklar birçok Avrupa ülkesinde hemen her kesimden, her siyasi görüş ve inanca mensup Türk göçmenler tarafından dinlenen bir göçmen müzik tarzı oluşturmuş ve adına da "Disco-Folk" yakıştırmaları yapmışlardı. 6 adet türkü kaseti, 1 adet sözsüz oyun havaları kaseti ve bu kasetlerdeki türkülerden oluşan 3 adet uzunçalar plak çıkardılar. Kaset satışları toplamda milyonlarla ifade edilen rakamlara ulaştı. İtalyan, Fransız, Hollandalı ve Alman birçok müzik adamının dikkatini çekmeyi başararak, uluslararası konser ve festivallere katıldılar. Yüzlerce konser, düğün vb. etkinlikler yaptılar. Çok sayıda yeni müzisyen ve gruba esin kaynağı oldular.

1980'li yılların sonlarına gelindiğinde, uzun yıllar Almanya'da kalmalarına rağmen vatandan ve anavatan kültüründen kopamayan ilk kuşak göçmenlere nazaran iyi derecede dil bilen, Alman okullarında okumuş, özgüvenleri daha yükselmiş genç kuşak bir göçmen nesil ortaya çıktı. Bu kuşağın da göçmenlikten kaynaklı birtakım sorunları vardı, buna rağmen yine de hayata bakışları, kültürel algıları ve daha birçok şeyleri birinci kuşak göçmenlerden daha farklıydı. Çoklu kültürle büyüyen bu kuşak, birinci kuşak gibi sadece Türkçe türkü ve şarkılar tüketmiyor, buldukları ülkenin veya diğer kültürlerin müziklerini de tüketiyorlardı. Müzik endüstrisinin durumu ve pazar koşulları, gerek gelişen görsel ve işitsel iletişim araçları, gerekse değişen kültürel algı ve daha birçok sosyolojik nedenler, birinci kuşaktan daha az "Disco-Folk" dinleyen bir göçmen kuşağı ortaya çıkardı. Buna rağmen Derdiyoklar İkilişi hala ilgi görüyorlar ve albümleri satılıyordu. 1973'te başlayan bu ortaklık 1986 yılına kadar devam etti. Almanya'da, hatta Avrupa'da bir döneme damgasını vurmuş Derdiyoklar grubu için tılsımlı dönemin sonlarına gelindi. Grup üyeleri müzik kariyerlerine ayrı ayrı devam etme kararı aldılar. İki yıl sonra 1988 yılından itibaren Ali Ekber Aydoğan Derdiyoklar İkilişi'ni değişik sanatçılarla devam ettirmiş olsa da hiçbir zaman göçmen toplumu üzerine ilk baştaki etkisine ulaşamadı. Günümüzde bile gurubun kasetleri ve uzunçalar plakları çeşitli ülkelerin mezat sitelerinde 20 Dolar'dan 210 Euro'ya kadar değişen fiyatlarla alıcı bulmaktadır (www.discogs.com Erişim 2021). Derdiyoklar gurubunun 1986 yılına kadar olan dönemi, ilk kuşak göçmenlerin birçoğu için hala fenomen konumundadır.

Kaynakça

- Abramson, Harold J., "Migrants and Cultural Diversity: On Ethnicity and Religion in Society", *Social Compass*, XXVI, 1979/1.
- Ciobanu, Ruxandra Oana, & Fokkema, Tineke. (2017). "The role of religion in protecting older Romanianmigrants from loneliness". *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43 (2), 199-217.
- Çelik, Celaledin. (2008), "Almanya'da Türkler: Sürekli Yabancılık, Kültürel Çatışma ve Din", *Milel ve Nihal İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt 5, sayı 3, 105-142.
- Ernst, John, M., & Cacioppo, John, T. (1999). "Lonely hearts: Psychological perspectives on loneliness". *Applied and Preventive Psychology*, 8 (1), 1-22.
- Fidan, Süleyman. (2017) *Âşıklık Geleneği ve Medya Endüstrisi-Geleneksel Müziğin Medyadaki Serüveni*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Genel, M. (2014). Almanya'ya Giden İlk Türk İşçi Göçünün Türk Basınındaki İzdüşümü "Sirkeci Garı'ndan Munchen Hauptbahnhof'a". *Selçuk İletişim*, 8 (3), 301-338. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/josc/issue/19029/201041>

- Göksu, Turkut (2000). İşçilikten Vatandaşlığa: Almanya'daki Türkler. Ankara: Özen Yayıncılık.
- Korkmaz, Mehmet Akif (2017). "Almanya İşgücü Toplumunun Muhafif Sesi Könlü Aşık Metin Türköz", I. Dil, Sanat ve İktidar Sempozyumu. Giresun: Giresun Üniversitesi, ss: 437-448.
- Seçkin, Yaşar. (2018). Almanya Köln Şehrindeki Türk Müziği Eğitimi Veren Kuruluşlar. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kırıkkale Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Müzik Ana Bilim Dalı <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Svendsen, Lars. (2018). Yalnızlığın Felsefesi, İstanbul: Redingot Kitap.
- Tan, Nail. (1972). "Halk Müziğimizi Yozlaştıranlar". Musiki Mecmuası, S. 276, s. 14-17.
- Wallraff, Günter. (1985). En Altakiler. Osman Okkan (Çev.). İstanbul: Milliyet Yayınları.
- URL-1: https://www.discogs.com/sell/list?artist_id=2648270&ev=ab
- URL-2: <http://www.orhancebay.com.tr/biyografi.php>
- URL-3: https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk%C3%BCola_M%C3%BCzik
- URL-4: <https://www.uzelli.com/hakkimizda>
- URL-5: <http://www.orhancebay.com.tr/biyografi.php>
- URL-6: https://www.trt.net.tr/kurumsal/m_KilometreTaslari.aspx?yil=1978